

Лінгвостилістичні засоби створення психологічного портрету та особливості його відтворення при перекладі (на матеріалі роману Стіга Ларссона «Дівчина, що гралася з вогнем»)

Дослідження сучасної лінгвістичної парадигми та функціонування окремих стилістичних засобів у різних стилях мови є однією з найважливіших задач лінгвостилістики. Проблемою створення психологічного портрета і його роллю в структурі літературного твору займаються багато лінгвістів і літературознавців [5, с. 13]. На сьогоднішній день більшість дослідників вважають, що психологічний портрет – це складова частина художнього образу, оскільки художній образ є сукупністю декількох портретів персонажа [5, с. 25].

Психологічний портрет у літературі, на думку укладачів літературознавчого словника-довідника – це «один із засобів характеротворення, типізації та індивідуалізації персонажів» [6, с. 126]. Письменник через психологічні деталі, через їх динаміку передає сутність людини, її внутрішній світ, а читач, сприймаючи їх, «засвоює письменникову візію людини і концепцію особистості – так відбувається естетично-духовна комунікація» [6, с. 127]. Окрім індивідуалізуючої функції, психологічному портрету притаманна, на думку В.А. Кухаренко [4, с. 53], характерологічна функція (особливо такому його різновиду як динамічний портрет, що змальовує персонажа у його розвитку), психологічний портрет також є актуалізатором категорії зв'язності тексту та категорій модальності й концептуальності, оскільки у психологічному описі відбивається авторська оцінка персонажа, його симпатії та антипатії.

Ще більш розномаїтною є представленість типів портретів, виділених А. Ткаченко, що пояснюється різноманітністю матеріалу дослідження та факторів, що стають основою їх класифікацій: груповий портрет та портрет одного персонажа; узагальнений та детальний психологічний портрет; абстрактний портрет; константний та неконстантний портрет і т.д. [5, с. 69]. При детальному вивченні психологічного портрету необхідно також приділити увагу мовленнєвому портрету, який характеризується особливостями мовної поведінки людини, на формування яких впливає життєвий досвід.

Психологічний портрет художнього персонажа включає опис не тільки зовнішнього вигляду (риси обличчя, фігура, міміка, хода, голос, одяг, вік), рухів персонажа і його жестів, а й опис поведінки в різних життєвих ситуаціях, його роздумів, емоцій і переживань. На основі філологічного аналізу словесно-художніх описів емоційного стану персонажів можна виявити ті якості, які сприяють розкриттю характеру літературного героя та задуму твору в цілому.

Лінгвостилістичні засоби відіграють важливу роль у створенні психологічного портрета літературного героя. Мовна виразність і яскравість висловлювань досягається не тільки за рахунок експресивно-стилістичних та оціночно-стилістичних компонентів, а й за рахунок того, що слова і словосполучення можуть набувати переносні значення, тобто ставати тропами, або входити до складу стилістичних фігур, які провокують створення образного значення. Для створення психологічного портрета використовуються різноманітні лінгвостилістичні засоби, наприклад, епітет, метафора, метонімія, оксюморон та інші, які допомагають розкрити сутність героїв, розпізнати їх внутрішній світ та хід думок [6, с. 205].

Дослідження лінгвостилістичних засобів передбачає розгляд окремих елементів у їхній ізольованості або механічному поєднанні, а також визначення співвідношення елементів між собою у їхньому співвідношенні зі структурним цілим. Для того щоб переклад лінгвостилістичних засобів дійсно став адекватним, системним і цілісним використовуються перекладацькі трансформації [1, с. 58].

Головна героїня роману С. Ларссона «Дівчина, що гралася з вогнем» – молода хакер Лісбет Саландер. Вона абсолютно новий персонаж в детективному жанрі, володарка відразливої зовнішності панка (пірсинг на обличчі, неохайний одяг, тіло вкрите татуваннями). Але, незважаючи на ворожу зовнішність по відношенню до світу, вона неймовірно вразлива і намагається боротися з внутрішніми демонами. Читаючи про те, як Саландер разом з колегою-журналістом розслідує зникнення племінниці старого промисловця, ми починаємо усвідомлювати, що перед нами цілком і повністю новаторський і незвичайний для детективного роману герой.

Аналізуючи психологічний портрет у художньому творі, важливо приділити увагу мовним засобам, які в силу своєї великої образотворчості, не тільки сприяють створенню яскравих образів, але й несуть у собі авторську оцінку персонажа. Лінгвостилістичні засоби посилюють «об'ємність» персонажів і гостроту діалогів. Для зображення розумових здібностей Лісбет Саландер автор використовує епітети, метафори. Вони характеризують головну героїню як «генія комп'ютерів», в світі Інтернету для неї немає меж. При перекладі цих лінгвостилістичних засобів було використано модуляцію та еквівалентний переклад.

*Time and again she had amazed him with her odd talents – she had a **photographic memory** and **phenomenal computer skills**. Blomkvist considered himself virtually computer illiterate, but Salander handled computers as if she **had made a pact with the Devil**. He had come to realize that she was a **world-class hacker**, and within an exclusive international community devoted to computer crime at the highest level-and not only to combatting it-she was a legend. She was known online only as Wasp [7, с. 5].* – Не раз вона вражала його своїми дивовижними талантами: **фотографічною пам'яттю та феноменальним знанням комп'ютера**. Мікаель Блумквіст завжди вважав себе непоганим користувачем, але Лісбет Саландер орудувала комп'ютером так, немов **їй допомагав сам диявол**. Поступово він таки втямив, що вона – **хакер світового рівня** і що у віртуальному

інтернаціональному клубі найвидатніших майстрів зі злочинних комп'ютерних кодів вона мала славу легендарної особи, хоча там її знали тільки під псевдонімом *Wasp* [2, с. 17].

Основним завданням при перекладі епітета є передача його стилістичної функції, яку він виконує в оригіналі. У багатьох випадках епітет може бути переведений дослівно. Оптимальним перекладацьким рішенням при перекладі епітета є знаходження ідентичного експресивного еквівалента у вихідній мові.

Вивчаючи психологічний портрет Лісбет, зрозуміло, що вона не досить часто відвідувала свою матір, яка раніше мешкала у притулку. На згадку про матір у Лісбет завжди виникало почуття безпорадності і непроглядного мороку:

When for the first time in eighteen months Salander turned into the drive in her rented Nissan Micra. From the age of fifteen she had come twice a year to the nursing home where her mother had been since "All The Evil" had happened [7, с. 38]. – Коли вперше за вісімнадцять місяців Лісбет під'їжджала орендованою машиною «Ніссан мікра» до Еппельвікена, усе навколо здалося їй чужим і незнайомим. З п'ятнадцяти років вона регулярно, кілька разів на рік, навідувала притулок, у якому жила її мати відтоді, як стався «**ВЕСЬ ЦЕЙ КОШМАР**» [2, с. 122].

Під фразою «**ВЕСЬ ЦЕЙ КОШМАР**» автор має на увазі той час, коли Лісбет та її сестру Каміллю було відправлено по різних сім'ях, а їхню матір до притулку. С. Ларссон вдається до вживання метонімії, що перекладається варіантним відповідником.

Як відомо, метафора і метонімія не перебільшують значення виразу, а надають йому новий зміст. Труднощі перекладу такого типу виразів полягають в тому, що якщо при перекладі метафори чи метонімії використовувати описовий переклад, то певна частина його значення буде втрачена. Тому оптимальними варіантами перекладу цих лінгвостилістичних засобів можуть бути такі способи:

- 1) Повним еквівалентом з ідентичною або подібною структурою, лексичним складом, стилістичними характеристиками, значенням або образністю;
- 2) Відносним еквівалентом;
- 3) Варіантним відповідником, коли з кількох синонімічних одиниць вибирається одна – та, що найадекватніша в даному випадку;
- 4) Калькою;
- 5) Описово, коли передається значення англійського словосполучення без збереження образності [3, с. 183].

Відносини головної героїні з іншими людьми були досить складними. Лише своїм зовнішнім виглядом вона наводила страх на оточуючих:

It was well known that Salander was not a popular person at Milton Security. Most of the staff who had ever had anything to do with her thought she was a pain [7, с. 140]. – Усі знали, що серед співробітників «Мілтон сек'юриті» Лісбет Саландер не була в пошані. Більшість тих, кому коли-небудь доводилося мати з нею справу, **тікали від неї потім як від чуми** [2, с. 423].

В цьому випадку автор вживає порівняння для підкреслення негативного відношення людей стосовно Лісбет. Для перекладу цього лінгвостилістичного засобу було використано граматичну заміну. Досить часто для перекладу порівнянь та гіпербол використовують синтаксичне уподібнення (дослівний переклад).

Друга частина книги починається з того, що Саландер приземляється в стокгольмському аеропорту Арланда. У неї в планах купити собі власну квартиру та обставити її меблями на свій власний смак. Лісбет у ролі Ірен Нессер (реальної жінки, яка три роки тому втратила свій паспорт, і який «добув» Чума) наймає машину «Ніссан-Мікра», вирушаючи в магазин ІКЕА купити меблі для нової квартири. Автор досить детально перераховує всі речі, які придбала головна героїня. Невже це так необхідно? Можливо, так, оскільки розкриває характер персонажа: Саландер вибаглива, враховує всі деталі і не боїться витратити гроші – в даному випадку більше 90 тисяч крон. Стіг Ларссон вводить авторський жаргонізм «шопінг-оргія», максимально демонструючи задоволення Лісбет від нових покупок. Використання контекстуальної заміни вказує на те, що у вихідній мові немає формальних відповідників оригінальному слову .

She was tired but pleased after her shopping frenzy [7, с. 34]. – Після цієї **шопінг-оргії** вона втомилася до знемоги, але залишилася дуже задоволена [2, с. 109].

Порівняльний аналіз оригіналу тексту та його переклад українською мовою дозволив нам прийти до висновку, що текст перекладу в цілому точно і без втрат повторює текст оригіналу. Завдяки граматичним, стилістичним та лексичним трансформаціям перекладачам вдалося зберегти художність твору, незважаючи на деякі труднощі при перекладі лінгвостилістичних засобів. На основі твору С. Ларссона «Дівчина, що гралася з вогнем» було виявлено найбільш вживані лінгвостилістичні засоби, такі як епітет, метафора, гіпербола, метонімія, порівняння, фразеологізми, а також було продемонстровано їхню роль в створенні психологічного портрету Лісбет Саландер. Використання перекладацьких трансформацій сприяло яскравому та експресивному зображенню психологічного портрету головної героїні, образ якої тримає увагу та інтерес читача до останніх сторінок роману.

Література

1. Білоус О. Теорія перекладу: Курс лекцій: Навчальний посібник / О.М. Білоус; М-во освіти і науки України, Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. – 116 с.
2. Ларссон С. Дівчина, що гралася з вогнем. – Харків: Фоліо, 2010. – 828 с.
- 3.

Латышев Л.К. Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы ее достижения./ Л.К. Латышев. – М.: Высшая школа, 2001. – 300 с. 4. Леорда С.В. Речевой портрет современного студента: дис. канд. филол. наук. – С., 2006. – 161 с. 5. Портрет персонажа як об'єкт лінгвістичного дослідження / Система і структура східнослов'янських мов: [зб. наук. праць / наук. ред. Каліущенко В. та ін.]. – К. : Знання України, 2006. – 281 с. 6. Словарь лингвистических терминов: Изд. 5-е, испр-е и дополн. – Назрань: Пилигрим, 2010 – 486 с. 7. Larsson Stieg. The girl who played with fire. – L. : Quercus, 2009. – 276 p.